

мероприятий оцінюється такими показателями: строк окупаемости капітальних затрат до 12 лет, коефіцієнт ефективності – 9%, доходи от транзитних перевозок грузов (без трубопроводного транспорта) должны возрасти на 600-700 млн гривень в год, в том числе отчисления в бюджет на 200-250 млн гривень.

Решения Верховной Рады, постановления Кабинета министров становятся предметом систематического контроля соответствующих министерств, в частности, Министерства транспорта Украины и его департаментов по видам транспорта. В качестве примера можно назвать приказ Министерства транспорта Украины №209 от 12.04.2001г. „О ходе выполнения Программы создания и функционирования национальной сети международных транспортных коридоров в Украине за 1998-2000 годы”, в котором отмечается: „Всі ці та інші заходи сприяли збільшенню за 3 роки обсягів перевезень експортних, імпортних і транзитних вантажів залізничним транспортом на 18,5% та їх переробки в морських портах на 36,2%. При цьому обсяги перевезень і переробки в портах транзитних вантажів зросли відповідно на 23,6% та 31,6%” [5].

Для экономики Украины, находящейся в состоянии реструктуризации, данное заключение имеет особое значение. Переход к рыночным отношениям, активизация глобализационных процессов здесь совпали по времени и наложились на острейшую необходимость технологического обновления производства в большинстве отраслей страны. Нужны продуманные и решительные меры по совершенствованию системы государственного регулирования, обеспечивающие прорыв в экономическом развитии транспортно-дорожного комплекса страны.

Источники и литература

1. Шамхалов Феликс. Государство и экономика. Основы взаимодействия: Учебник / Ф.Шамхалов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2005. – С.39.
2. Закон Украины «Про транспорт», Відомості Верховної Ради, 1994, – №51, С. 446.
3. Кабінет Міністрів України. Постанова від 9 листопада 2000р. №1684 „Про затвердження Концепції реформування транспортного сектору економіки”.
4. Ведомости Верховной Рады, 2002, – №24, С.166.
5. Эксперт-Юрист. <File://C:\Windows\temp\Exspert low\80296.htm>.

Савенко А.Є.

ВПЛИВ “НІМЕЦЬКОЇ ІСТОРИЧНОЇ ТРАДИЦІЇ” НА РОЗВИТОК ПОЛІТИЧНОЇ ЕКОНОМІЇ В УКРАЇНІ ДР. ПОЛ. ХІХ – ПОЧ. ХХ СТ.

Вступ. У сучасній економічній літературі дискусійним залишається питання про національну специфіку та взаємозв'язок різних теоретичних шкіл та напрямів. Переважно, кожна з них з часом набуває інтернаціонального характеру, але у визначених країнах окремі напрями виникають раніше, розвиваються більш інтенсивно, набувають провідного характеру у світовому масштабі. Отже, при дослідженні еволюції національної економічної думки важливим аспектом є визначення впливу окремих шкіл, і зокрема, німецької історичної школи, як органічної складової західноєвропейської економічної науки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом останнього десятиріччя з'явився ряд ґрунтовних робіт історико-економічного характеру, в яких з позицій нових методологічних підходів досліджується особливості становлення та розвитку політичної економії в Україні другої половини ХІХ – поч. ХХ ст., вводиться у науковий обіг значні обсяги нового фактичний матеріалу.

Розробки проблем еволюції поглядів українських економістів другої половини ХІХ–поч. ХХ ст. пов'язані з дослідженнями О.С. Білої, В.Г. Бодрова, Т.В. Гайдай, Л.П. Горкіної, Т.І. Дерев'янкін, С.М. Злупко, І.С. Коропецького, Л.Я. Корнійчук, А.І. Кредісова, П.М. Леоненко, Е.Л.Лортикяна, В.М. Фещенко, Ю.В. Ущиповського та ін.

Проте, вивчення питання впливу німецької історичної школи на розвиток вітчизняної політичної економії є недостатнім, переважно в контексті висвітлення науковцями ретроспективи поглядів українських економістів на становлення ринкових відносин та роль держави в ринковій економіці, що обумовлює необхідність подальших досліджень.

Постановка завдання. Завданням дослідження є теоретичне осмислення критичного сприйняття та адаптації до вітчизняної економічної дійсності та державної економічної політики українськими науковцями ХІХ – поч. ХХ ст. теорій німецької історичної школи.

Виклад основного матеріалу. Значний інтерес для історії вітчизняної економічної думки становлять німецько-українські наукові зв'язки ХІХ – поч. ХХ ст. в процесі становлення та розвитку політичної економії в Україні. Із Німеччини до України, внаслідок нестачі вітчизняних фахівців, запрошувалися перші університетські викладачі економіки. Так, у Чернівецькому університеті більшість викладачів економіки були німецькими професорами. Мовами навчання у Львівському університеті були німецька і польська, а в Чернівецькому університеті виключно німецька. Першим викладачем економіки в Харківському університеті (1805-1806 та 1810-1819 рр.) був випускник університету Фрайбурга Йозеф Ланг, його послідовником Л.Г. фон Якоб [1, с.17,23]. Чимало українських студентів і науковців навчалися і стажувалися в німецьких університетах, сприймали ідеї панівної в Німеччині історичної школи і повернувшись додому продовжували у своїх дослідженнях німецьку історичну традицію. Подібна тенденція була характерна не тільки для

України, Німеччина до 30-х рр. XX ст. була центром економічних досліджень усієї Східної та Південної Європи та Скандинавії.

Але, до поч. XX ст. німецько-українські наукові зв'язки були дещо односторонніми, тому можливо стверджувати тільки про науковий і освітній вплив Німеччини (німецької історичної школи) на розвиток вітчизняної політичної економії. Що стосується національної економічної думки, то вона на межі XIX-XXст. виходить на світовий рівень, українські економісти, зберігаючи національну самобутність, розробляють оригінальні теорії, які отримують загальносвітове визнання.

І в наш час, в роботах західних науковців відмічається, що українська економічна наука залишається “сірою плямою” на мапі історії світової економічної думки. У тому числі, і завдяки віднесенню вітчизняних науковців, як громадян Російської імперії, до плеяди російських вчених. Німецький дослідник Х.Янсен, вказує що у дореволюційний період значний вплив та авторитет у Німеччині набули М.Туган-Барановський та С.Булгаков. Також, отримав визнання перекладений на німецьку мову у 1918р. підручник політичної економії В.Железнова [2]. В.Барнетт, відмічаючи науковий вплив Німеччини на розвиток політичної економії у Російській імперії, зазначає, що “нечисленні добре відомі російські економісти”, такі як М.Туган-Барановський, Е.Слуцький, “були лише піком айсберга ... з точки зору внеску російських вчених у вирішення дискусійних економічних проблем економічної науки XIX – поч. XX ст.” [3, р.4].

В ост. третині XIX ст. в Російській імперії урядова економічна політика спрямовується на подолання залишків феодалізму, прискорення промислового розвитку, залучення іноземних капіталів, розширення ринкових засад в економіці. Засадами державної економічної політики стають посилення протекціонізму та одержавлення економіки. Тому ідеї історичного напрямку, квінтесенцію яких і становив протекціонізм, активної ролі держави в економіці, отримують послідовників серед провідних вітчизняних науковців. Відбуваються значні якісні зміни в економічних дослідженнях, реформи, у тому числі у сфері науки і освіти, надають новий імпульс їх розвитку, що відобразилося і у зростанні теоретичного потенціалу. “Наукове піднесення”, як зазначає, зокрема В.Барнетт, супроводжується значним впливом ідей історичної школи. Економісти впливають і на окремі аспекти урядової політики (прикладом можуть бути діяльність таких міністрів фінансів, як М.Бунге, С.Вітте).

Відбувається і прогрес провідної школи – класичної, відповідно до західноєвропейських тенденцій лібералізму, формуються основи неокласичного напрямку, набуває впливу марксизм. Відставання у зверненні до маржиналізму українських науковців, є ще одним фактором, який поєднує розвиток політичної економії в Німеччині та Україні.

Відповідно до німецької наукової традиції впроваджуються історичний підхід, надалі релятивізм та етичний принцип в економічній теорії. Як зазначав у 1895р. О. Миклашевський: “На руїнах старої економічної науки, головним чином, під впливом праць німецьких економістів виросла нова наука, яка, зберігши усі завоювання минулого, стала реальніше, об'єктивніше відображати дійсність, пізнавши її у всій широті стремлень, що розвиваються...від науки почали вимагати чогось більшого і саме в ім'я її реалізації стали бажати, щоби вона оцінила константність усіх реальних тенденцій, що виявлені, їх історичну вагу, майбутнє спрямування, а також соціологічне і етичне значення господарського принципу, з якого вона виходить” [4].

Неоднозначним і суперечливим залишається питання, щодо ступеня ваги історичної школи у національній політичній економії. І.-С. Коропецький наголошує на вирішальному впливі німецької історичної школи на розвиток вітчизняної політичної економії. Вказує на введення індуктивної методології, і обґрунтовує її популярність серед вітчизняних економістів соціально-економічними обставинами. “... вважали, що застосування вільноринкових засад в імперії лише поглибить існуюче незадовільне становище і що економічний розвиток буде успішним завдяки втручанням держави” [1, с.21].

Л.П. Горкіна дотримується інших поглядів. Зазначає, що відношення більшості політекономів до історичної школи в Україні було досить прохолодне як до теоретично безплідної, порівняно з класичною школою. Її центральна ідея щодо можливості розв'язання економічних та соціальних проблем на основі втручання держави в економічні процеси до кінця 90-х років XIX ст. сприймалася стримано. Тільки на рубежі століть вплив німецької історичної школи значно посилюється [5, с.33].

Вважає та обґрунтовану позицію з даного питання займає професор П.М. Леоненко, який вказує, що нема вагомих підстав ні применшувати значення впливу німецької історичної школи на національну економічну науку, ні перебільшувати його, вважаючи головним або єдиним у будь-який період розвитку [6, с.642].

Відсутня єдність науковців і у поглядах, щодо віднесення українських дослідників, до певної школи, у тому числі, і до історичної. І.-С. Коропецький прихильниками Ф.Ліста та старої історичної школи називає проф. економіки Львівського університету С.Гломбінські та проф. економіки Харківського університету Г.Цехановецького, проф. Московського університету академіка І.Янжула. До прихильників молодшої історичної школи відносить “історичного економіста” М. Бунге, хоча і з застереженням, що його краще вважати еkleктиком, проф. Дерптського університету О.Миклашевського (*сам Миклашевський називав себе прихильником історико-етичної школи А.Шмоллера [4,с.21], авт.*), та урядових статистиків-економістів, що працювали в земства і займалися дослідженням аграрних і соціальних проблем – Д.Журавського, П.Чубинського, О.Русова, П.Червінського, О.Шлікевича, В.Варзара, А.Бориневича [1, с.37].

Е.Л.Лортикян прихильниками історичної школи називає Г.Цехановецького та І. Янжула [7, с.6,8], “духовний зв'язок” між Ф.Лістом, представниками історичної та нової історичної школи та українським

економістом В.Железновим обґрунтовує російський дослідник М.П.Афанасьєв [8, с.211]. П.М.Леоненко виділяє відомих політекономів: С.Вітте, К.Воблого, О.Миклашевського, Г.Симоненко, П.Струве, В.Святловського, які проголошували історичну школу основним напрямом вітчизняної економічної думки.

Вважаємо неоднозначним віднесення науковцями М.Туган-Барановського до певного напрямку, наприклад, історичного за В.Барнеттом. Туган-Барановського належить до категорії визначних науковців світу, які творчо сприйняли вплив різних напрямів та шкіл, не обмежили себе жодним, створили новий синтез, який іноді сприймається як еkleктика. Туган-Барановський розробив власну модель яку ми можемо з позицій сучасних поглядів назвати змішаною економікою, складною господарською системою, на основі багатокладності господарських форм – державних підприємств, кооперативів, дрібного кустарного виробництва та ін.

В кінці XIX ст. на ґрунті ідей німецької історичної школи та напрямку “державного соціалізму” виникає напрям політичної економії, який отримує назву соціального, соціально-історичного, соціально-економічного. Цей напрям, використовуючи широкий міждисциплінарний підхід, залучаючи у сферу економічного аналізу філософію, соціологію, політологію, етику інші суспільні науки, стає за оцінками дослідників найбільш впливовим в Російській імперії, найбільш широко представленим в Україні. Вітчизняна економічна література даного напрямку представлена роботами В.Левицького, Д.Піхно, П.Мігуліна, І.Янжула, О.Миклашевського, В.Косинського, Б.Кистяковського, В.Железнова, М.Соболева, С.Булгакова та ін. Представники цього напрямку визнають необхідність та неоднозначність наслідків державного втручання в економічні процеси.

І.Янжул наголошував, що історія розвитку людства стверджує, що “історія державного втручання складає лише частину зростання та розвитку держави взагалі, а економічна свобода діяльності є тісно пов’язаною з історією політичної свободи” [10, с. 2].

Д.Піхно стосовно ролі держави в економічному житті суспільства зазначає, що “мова може бути не про те, чи доречно втручання в господарське життя, а про доцільні межі такого втручання...питання не може бути вирішено за одним якимось принципом раз і назавжди і для всіх випадків; воно вирішується за сукупністю даних обставин і умов історичних” [11, с. 4].

Серед основних форм державного регулятивного впливу на економічні процеси найбільш дослідженою представниками даного напрямку була податкова політика (М.Бунге), заходи митного характеру (В.Железнов, Д.Піхно, М.Туган-Барановський, П.Мігулін), фабричне та антитрестівське законодавство (М.Бунге, І.Янжул, М.Соболев, В.Железнов), допомога в реалізації вироблених товарів (казенні замовлення) (М.Бернацький, В.Железнов), процесів концентрації та монополізації виробництва (А.Антонович, Л.Петражицький, Д.Піхно, К.Воблий, П.Фомін, М. Туган-Барановський, В.Левитський, В.Железнов, М.Соболев, М.Бернацький, Л.Федорович), проблеми розширення внутрішнього ринку (С.Булгаков, В.Железнов, М.Туган-Барановський). При цьому вони чітко визначають межі державного втручання в економічне життя, спрямованого виключно на забезпечення стабільного безкризового розвитку економіки.

Висновки. Таким чином, в др. пол XIX – на поч. XX ст. в Україні процес формування наукового економічного середовища збагачується методологією та теоріями німецької історичної школи та соціального напрямку. Українські науковці досліджують питання оптимальних шляхів і меж державного регулювання економіки з врахуванням національної специфіки.

Джерела та література

1. Коропецький І.-С. Українські економісти XIX ст. та західна наука. - К., 1993.- 189 с.
2. Yanssen H. Russische Oekomen in Deutschland (1910-1933). - Marburg, 2004.
3. Barnett V. A History of Russian Economic Thought.- L., NY.: Routledge, 2005. XIV. – 172 P.
4. Миклашевский А. Реализм и идеализм в политической экономии: Вступ. лекция. – Юрьев (Дерпт), 1896. – 28 с.
5. Горкіна Л.П. Нариси з історії політичної економії в Україні: остання третина XIX - перша третина XX ст. - К., 1994. – 244 с.
6. Леоненко П.М. Розвиток національної економічної думки (XIX – початок XX ст.) // Історія економічних вчень: Підручник/ В.Базилевич (ред.). – К., 2005.- с.605-726.
7. Лортикян Э.Л. Украинские экономисты первой трети XX столетия.- Х., 1995.- 194 с.
8. Афанасьєв М.П. Очерки истории экономической мысли. - М., 2005. – 328 с.
9. Туган-Барановский М.И. Очерки из новейшей истории политической экономии и социализма.- СПб., 1905.- 259 с.
10. Янжул И. Вопрос о государственном вмешательстве в область промышленности- СПб., 1895.- 24 с.
11. Піхно Д.И. О свободе международной торговли и протекционизме. – Киев, 1889.-26 с.